

Jožef Podmilšak, slovenski pisatelj.

(Spisal B.)

Jožef Podmilšak se je porodil 25. sušca l. 1845. v Krašnji na Gorenjskem. Župnikoval je tu več let slovenski pisatelj Jurij Varl, ki je

J. Podmilšak
kot dijak.

prostovoljno poučeval mladino, ker šole ni še bilo. Spoznavši mladega Podmilšaka, pregovoril je njegove stariše, da so ga poslali v ljubljanske šole. Sam ga je toliko poučil, da je v Ljubljani vstopil kar v četrty razred deške šole in leto dnij pozneje (1860) v prvi gimnazijski razred. Tu je ostal do sedme šole. Ker sta uprav tedaj (1867) propadla pri deželnozborski volitvi dva narodna poslanca, napravili so dijaki neki večer pred palačo dež. predsednika „mačjo muziko“. Zaradi tega so po vplivu užaljenega

gospoda jako veliko dijakov potrdili v vojake. Tudi Podmilšak je bil med njimi. Zameniti je moral knjige z vojaško puško.

Prišel je kot topničar na Ogersko v Komorn. Njegovo šibko telo ni bilo ustvarjeno za vojaštvo. Mnogo je trpel telesno in tudi duševno, a ni si mogel pomagati. Tu je dobil kal bolezni, ki ga je spravila v prerani grob. Postal je kmalu nadtopničar in pozneje narednik. Čez par let se je preselil v Brno na Moravsko, kjer pa ni ostal dolgo.

L. 1870. je dobil odpust in prišel v Ljubljano. Nekaj tednov pozneje se mu je ponudila služba pri trgovskem opravniku Pesjaku v Celovcu, katero je tudi sprejel. A že koncem

leta 1871. je prišel nazaj v Ljubljano kot praktikant deželnega odbora. Jeseni l. 1872. je šel v Trst učiti se brzojavstva. O novem letu 1874. je bil nameščen kot brzojavni pomočnik v Brežicah, potem pa v Št. Jerneju na Dolenjskem, a v kratkem je bil imenovan c. kr. brzojavnim pristavom v Trstu.

Rahlo njegovo zdravje je prav tedaj hitro pojemalo. Prišel je v Kamnik k svojemu sošolcu in prijatelju, kapelanu Ivanu Kljunu, da bi se tu pozdravil. A kamniški zrak je bil zanj preoster. Meseca listopada je šel v Trst v svojo službo. Toda ko je v Ljubljani šel z nekim prijateljem skozi „Zvezdo“, udrla se mu je kri uprav tam pred Radeckega spomenikom. Prenesli so nevarno bolnega v Slonov hôtél in od tod nekaj dnij pozneje v deželno civilno bolnišnico, kamor si je sam želel priti. Kri so mu sicer ustavili, a ure so se mu vendar-le iztekle. Udan v božjo voljo, prejemši sv. zakramente, izdihnil je svojo blago dušo prav pred dvajsetimi leti, na sveti večer dne 24. grudna l. 1874., šele v 30. letu svoje dôbe.

Pri sv. Krištofu leži na njegovem grobu skromna plošča z napisom:

Andrejčkov Jože. Umrl l. 1874.

Podmilšak je bil čudovito plodovit pisatelj. V desetih letih je priobčil nad sto različnih spisov, izvirnih in poslovenjenih. Kot dijak se je učil s posebnim zanimanjem češčine in poljščine. Pisateljevati je jel že kot četrtošolec in priobčeval svoje spise v „Glasniku“. Dasi se z Antonom Janežičem nista osebno poznala, vendar sta si pogosto dopisovala. Janežič je do svoje smrti mnogo uplival na mladi talent. Podmilšak je kot pisatelj najbolj znan z imenom „Andrejčkov Jože“; le malo spisov je podpisal s polnim imenom ali s črkama J. P.

Dopisoval je v vse tedanje leposlovne časnike slovenske: bil je sotrudnik „Glasniku“, „Besedniku“, „Zori“; podpiral je marljivo družbo sv. Mohorja in Matico Slovensko. Njegove iz-

brane spise priobčuje nekaj let sèm Krajec v Novem mestu v svoji „Narodni Biblioteki“. Ne bomo naštevati vseh spisov — naštetí so že v „Zvonu“ l. 1884. —, le par besed o njegovem slovstvenem delovanju!

Andrejčkov Jože je pisal najrajši povesti in prizore iz kmečkega življenja. Kot dijak je največkrat občeval s starimi očanci in sličnimi preprostimi „originali“, katerih običaje in govorico je vestno opazoval. Četudi je zajemal snov za svoje povesti iz domačega življenja, vendar mnogi njegovih spisov le niso do cela izvirni. Marsikak prizor je vzel iz ptujih povestij in ga prikrojil v slovenskem duhu, kolikor se je sploh dalo. Zato pripoveduje včasih popolno neverjetne in celó nemogoče stvari. Tako n. pr. je njegova povest „Žalost in veselje“, katero je ljudstvo s silnim veseljem prebiraló in jo še rado prebira, nedvomljivo sestavljena iz raznih tako imenovanih „indijanskih zgodbic“, katere je v neko celoto zvaril in odél s slovensko obleko. Uprav zaradi teh nenavadnih in zato mikavnih prizorov in zaradi res poljudnega pripovedovanja je bil preprostim čitateljem zeló priljubljen.

Svojih spisov menda nikoli ni pilil. Zato ima skoro vsak njegov spis kako hibo: značaji oseb v povestih niso zadostno ali pa vsaj nedosledno narisani. Celó to se mu je parkrat naključilo, da je na kako osebo v povesti po-

polno pozabil in jo izpustil brez sledú — neovrgljiv znak, da je prikrojeval svoje povesti po ptujih spisih.

Ne majhna hiba Podmilšakovih pripovednih del je ta, da je z neko manijo popisoval znano, sicer dobrosrčno, a grčavo in razkavo naravo slovenskega kmeta v vsej goloti, včasih do neverjetnosti živo. Jezik v spisih je preprostim ušesom prikupljiv, a semtertje je okoren in diši po ptuščini.

Na vse te pisateljske hibe so ga prijatelji opozarjali, toda čeprav jim je pritrđil tisti hip, poboljšati se le ni hotel. Bil je premalo estetično naobražen.

Vkljub vsem tem nedostatom pa je Podmilšak vendar-le odličén pisatelj svoje dóbe, poleg L. Gorenjca-Podgoričana menda najplodovitejši. On in Jurčič sta ob enem začela spisovati povesti za ljudstvo ter takoj dobila mnogo posnemovalcev. Dotlej se je bilo v tem pogledu storilo za naobrazbo ljudstva bore malo. Župnik Cigler je spisal par mikavnih povestij; ako omenimo še nekaterih poskusov v „Vedežu“ in „Slovenski Bčeli“, nimamo drugega nič, kar bi se smelo imenovati dobro pripovedno berilo, razven par res izbornih spisov v Janežičevem „Glasniku“. Plodovitost Podmilškova in duhovitost Jurčičeva sta pa blagodejno uplivali na poznejše pripovedovalce naše.

Vse po ptuje . . .

Kar v ptujini, daljni zêmlji,
Dan budí me, noč uspava,
Bridka se z menój dogaja:
Ptuje zrem povsod obraze,
Gôvor ptuj brní v ušesa,
S ptujci jaz golčím po ptuje,
Ž njimi se po ptuje nosím,
Žijem, delam, kakor ôni,
Vse po ptuje, vse po ptuje . . .

Jedno vendar je ostalo:
Čutím v srcu še po svoje,
Čutím, kot sem někđaj čutil,
Ko še Sava je s šumenjem
Svojim dušo mi vedrila,
Ko nebó slovensko náme
Jásno in krasnó je zrlo,
Ko sem čutil, kakor čuti
Národ moj, ljubezní vrední . . .

Vse po ptuje v ptuji zêmlji —
Bódi, kar že bití mora,
Jedno pa ne more bití:
Čutil vedno bom po svoje!

Mih. Opeka.